

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Filozofická fakulta

STAROSTLIVOSŤ

O SEBA

U POMÁHAJÚCICH PROFESIÍ

KOŠICE 2019

Margita Mesárošová a kol.

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Filozofická fakulta
Katedra psychologie
Katedra sociálnej práce

Starostlivosť o seba u pomáhajúcich profesií

Margita Mesárošová a kol.

Košice 2019

**Publikácia je súčasťou riešenia projektu APVV MŠ SR 14-0921
„Starostlivosť o seba ako faktor vyrovnávania sa s negatívnymi
dôsledkami vykonávania pomáhajúcich profesií“**

Starostlivosť o seba u pomáhajúcich profesií

Vysokoškolská učebnica

© 2019 Mesárošová Margita a kol.

Editoroky: prof. PhDr. Margita Mesárošová, CSc.

Mgr. Monika Hricová, PhD.

doc. Mgr. Soňa Lovašová, PhD.

Spoluautori:

Mgr. Magdaléna Hovanová, PhD., kap. 11

Mgr. Vladimír Lichner, PhD., kap. 1, kap. 11

doc. Mgr. Soňa Lovašová, PhD., kap. 3, kap. 9

*Pracovisko spoluautorov: Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta,
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Mgr. Monika Hricová, PhD., kap. 4

Mgr. Miroslava Köverová, PhD., kap. 6

prof. PhDr. Ladislav Lovaš, CSc., kap. 3

prof. PhDr. Margita Mesárošová, CSc., kap. 7, kap. 10

Mgr. Jana Nezkusilová, kap. 2

doc. PhDr. Beáta Ráczová, PhD., kap. 5, kap. 8

Mgr. Simona Weisssová, kap. 12

*Pracovisko spoluautorov: Katedra psychológie, Filozofická fakulta,
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Recenzenti:

prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD.

*Pracovisko: Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta,
Prešovská univerzita v Prešove*

doc. PhDr. Beáta Gajdošová, PhD.

*Pracovisko: Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia,
Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*

Všetky práva vyhradené. Toto dielo, ani žiadnu jeho súčasť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Za odbornú a jazykovú stránku učebnice zodpovedajú autori.
Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-8152-743-2

OBSAH	
ÚVOD.....	10
I. CHARAKTERISTIKY POMÁHAJÚCICH PROFESIÍ	11
1. Pomoc a pomáhanie ako elementárna činnosť pomáhajúcich profesionálov	11
Historický prehľad pomáhania ako základnej kategórie pre vznik pomáhajúcich profesií	12
Charakter a špecifiká pomáhajúcich profesií a ich rozdelenie	13
2. Účinky a efekty pomáhania na klientov a pomáhajúcich profesionálov	19
Aké sú pozitívne a negatívne efekty pomáhania	20
Zdroje pomáhania.....	22
Ako komunikovať s klientom pri pomáhaní.....	24
Čo je prenos a protiprenos pri pomáhaní.....	25
Existenciálne otázky pri výkone pomáhajúcej profesie.....	26
Aké sú nevhodné stratégie pomáhania	27
II. NEGATÍVNE DÔSLEDKY POMÁHANIA	35
3. Stres a jeho zdroje	35
Čo je stres.....	36
Stres v práci a okolnosti, ktoré ho vyvolávajú.....	37
Aké sú dôsledky stresu.....	38
Stres v pomáhajúcich profesiách.....	38
Zdroje stresu v pomáhajúcich profesiách	39
Etické dilemy a moc	42
4 Zvládanie stresu	45
Čo je to zvládanie.....	45
Ako sa odlišuje zvládanie a starostlivosť o seba	47
Čo sú to stratégie zvládania.....	50
Aké stratégie zvládania sú efektívne	53
Osobnostné činitele zvládania	54

5	Vyhorenie ako dôsledok vykonávania pomáhajúcich profesií	
	60	
	Čo je to vyhorenie.....	60
	Aké sú príznaky vyhorenia	61
	Aké sú fázy procesu vyhárania	64
	Ako súvisí vyhorenie so stresom a ako sa od stresu odlišuje.....	66
6	Únava z pomáhania	73
	Čo je to únava z pomáhania	73
	Aké sú príznaky únavy z pomáhania	74
	Aký je rozdiel medzi únavou z pomáhania a stresom.....	75
	Ako súvisí únava z pomáhania s vyhorením.....	76
	Aké sú rizikové faktory rozvoja únavy z pomáhania.....	79
	Aké sú protektívne faktory únavy z pomáhania.....	81
III.	STAROSTLIVOSŤ O SEBA	91
7	Podstata starostlivosti o seba	91
	Filozofické a sociálne korene starostlivosti o seba	93
	Starostlivosť o seba z pohľadu psychológie	94
	Funkcie starostlivosti o seba	95
	Starostlivosť o seba ako proces.....	95
	Vedomý a nevedomý aspekt starostlivosti o seba	96
	Aktívna a reaktívna starostlivosť o seba	96
	Zanedbávanie sa ako protipól starostlivosti o seba	97
	Vzťah sebapoznania, sebauvedomovania a starostlivosti o seba	98
	Etický rozmer starostlivosti o seba	98
	Súčasť starostlivosti o seba	99
8	Vývin starostlivosti o seba	111
	Starostlivosť o seba z vývinového hľadiska	111
	Aké faktory ovplyvňujú starostlivosť o seba v priebehu vývinu ..	112
	Aká je starostlivosť o seba v detstve.....	113

Aká je starostlivosť o seba v dospievaní	115
Aká je starostlivosť o seba v dospelosti	117
Aká je starostlivosť o seba v období starnutia.....	118
9 Starostlivosť o seba z pohľadu organizácie.....	123
Organizačná kultúra starostlivosti o seba	123
Čo je to koncept šiestich oblastí organizačnej podpory.....	124
Podniková starostlivosť o seba z pohľadu manažmentu.....	126
10 Stratégie rozvíjania starostlivosti o seba	133
Intervencia a intervenčná stratégia	133
Princípy starostlivosti o seba	134
Riadenie starostlivosti o seba	136
Stratégie na rozvoj profesionálnej a osobnej starostlivosti o seba.	138
Stratégie na podporu osobnostného rozvoja.....	142
11 Posudzovanie starostlivosti o seba v pomáhajúcich profesiách.....	155
Na čo sa zameriavať pri posudzovaní starostlivosti o seba	156
Sebaposudzovanie aktivít starostlivosti o seba v mimopracovnom - osobnom živote	158
Posudzovanie aktivít starostlivosti o seba v pracovnom živote.....	162
Sebaposudzovanie vykonávaných stratégií starostlivosti o seba...	165
12 Intervenčné programy zamerané na redukciiu negatívnych dôsledkov vykonávania pomáhajúcich profesií.....	171
Komplexné intervenčné programy pre pomáhajúce profesie so zameraním na všímavosť.....	173
Redukcia stresu založená na všímavosti.....	173
Kognitívna terapia založená na všímavosti	177
Intervencie založené na všímavosti	177
Kognitívno-behaviorálne intervenčné programy	179
Kognitívno-behaviorálne intervencie verus intervencie založené na všímavosti	179

ZÁVER	183
-------------	-----

ÚVOD

Učebnica *Starostlivosť o seba u pomáhajúcich profesií* vznikla ako súborné dielo autorského kolektívu tvoreného riešiteľmi projektu APVV-14-0921 „Starostlivosť o seba ako faktor vyrovnávania sa s negatívnymi dôsledkami vykonávania pomáhajúcich profesií“, ktorý je finančne podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Dôvodom na vytvorenie tejto publikácie je nedostatok učebníc zaoberajúcich sa tým, čo je to pomáhajúca profesia, aké povolania sa medzi pomáhajúce zaraďujú, aké sú negatívne dôsledky pomáhania, a tiež, aké opatrenia môže pomáhajúci využiť na to, aby sa pred negatívnymi dôsledkami z pomáhania ochránil. Pracovníci v pomáhajúcich profesiách vstupujú do praxe s vnútorným presvedčením, že môžu svojou prácou prispieť k pozitívnej zmene života svojich klientov. Očakávajú, že ich táto práca naplní, a práve vtedy často nastáva problém. Náročnosť pomáhajúcej práce vyplýva z jej osobitej pozície vo vzťahu ku klientovi, kde súčasťou profesionálneho výkonu práce je participácia na riešení jeho problémov.

Prezentovaná učebnica zahŕňa tak teoretické, ako aj praktické skúsenosti autorov. Pozostáva z troch základných častí. Prvá časť s názvom *Charakter pomáhajúcich profesií* bližšie špecifikuje podstatu pomáhajúcej práce. Upresňuje, ktoré pomáhajúce profesie je možné zaradiť do tejto kategórie. Špecifikuje zdroje pomáhania, ale aj spôsoby komunikácie s klientom pri pomáhaní. Druhá časť s názvom *Negatívne dôsledky pomáhania* bližšie špecifikuje stres, únavu z pomáhania a vyhovenie ako vybrané dopady intenzívnej empatickej práce s klientom. Kapitola stres je doplnená aj o možnosti ako zvládať stres. Posledná časť učebnice a názvom *Starostlivosť o seba* sa zameriava na problematiku starostlivosti o seba. Opisuje a definuje podstatu starostlivosti o seba z rôznych uhlov pohľadu, špecifikuje oblasti starostlivosti o seba, charakterizuje vývin starostlivosti o seba. Následne navrhuje možné stratégie starostlivosti o seba a predstavuje intervenčný program všímavosti. Okrem toho si čitateľ, v záverečnej kapitole, môže prakticky posúdiť svoju starostlivosť o seba.